

Symposium Kenniscentrum Persoonlijkheidsstoornissen

Het Kenniscentrum Persoonlijkheidsstoornissen organiseert een symposium op

16 maart 2017

De ochtend staat in het teken van het afscheid van Ad Kaasenbrood als directeur van het Kenniscentrum. In een notendop worden de belangrijkste verwezenlijkingen van het Kenniscentrum van de afgelopen jaren voorgesteld.

Na de middag richten we de blik op de toekomst en de noodzaak om de diagnostiek en behandeling van persoonlijkheidspathologie te benaderen vanuit een levensloopperspectief. Dit middagsymposium wordt georganiseerd in samenwerking met EPO en PePS. Inschrijven kan voor de hele dag of voor beide symposia afzonderlijk.

Programma ochtend

08:45	Inloop, registratie, koffie
09:15	Inleiding door de dagvoorzitter Ariette van Reekum
09:25	Psychotherapie voor PS: Blijven de psychotherapievormen voor borderline ps equivalent? (Rien Van)
09:50	Geïntegreerde Richtlijnbehandeling PS (GRB) (Ellen Willemsen)
10:15	Adolescenten en persoonlijkheidspathologie (diverse sprekers)
10:45	Pauze
11:15	Semi-gestructureerd interview voor persoonlijkheidsfunctioneren DSM-5 (STiP-5.1) (Theo Ingenhoven en Han Berghuis)
11:40	Triade: de rol van cliënten en naastbetrokkenen (Erwin van Meekeren)
12:05	EPA en Persoonlijkheidsstoornissen (Saskia Knapen)
12:30	Het Kenniscentrum PS: verleden, heden en toekomst (Ad Kaasenbrood)
13.00	Lunch

Symposium 'Persoonlijkheidsstoornissen gedurende de levensloop'

Kenniscentrum Persoonlijkheidsstoornissen in samenwerking met Expertpanel Persoonlijkheid en Ouderen (EPO) en PePS

Persoonlijkheid begint zich te ontwikkelen van in de wieg en blijft zich ontwikkelen tot in het graf. Persoonlijkheid is minder stabiel dan we lang hebben gedacht. Dat geldt ook voor persoonlijkheidsstoornissen. En toch is nagenoeg al onze kennis over persoonlijkheidsstoornissen afkomstig van cliënten in hun midden-volwassenheid. Diagnostische criteria zijn vooral relevant voor volwassenen, instrumenten werden doorgaans ontwikkeld voor volwassenen en we weten welke behandelingen werken... voor volwassenen. Kunnen we die kennis zomaar veralgemenen naar kinderen en jongeren aan de ene kant en naar ouderen aan de andere kant? De context waarin zij leven, is vaak erg verschillend van die waarin volwassenen leven. Hun levensstaken verschillen. Hun hersenen verschillen. Is het daarom niet hoog tijd om een levensloopperspectief te introduceren in de zorg voor mensen met persoonlijkheidspathologie? Moeten we niet – naar analogie met andere (lichamelijke) chronische aandoeningen – evolueren naar een ander model van zorg? Is disease of health management de toekomst? Kortom, heel veel vragen en dit symposium wil een balletje opwerpen om de discussie te starten.

Programma middagsymposium

13.00	Inloop en inschrijving
13.30	Persoonlijkheid en persoonlijkheidsproblemen gedurende de levensloop (Barbara De Clercq)
14.00	Clinical staging en vroege interventie voor (borderline) PS (Christel Hessels)
14.30	Cliëntgetuigenis
14.45	Korte pauze
15.00	Leeftijdsneutrale en –specifieke diagnostiek van persoonlijkheidspathologie (Bas van Alphen)
15.30	De behandeling van persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen (Arjan Videler)
16.00	Naar een model van disease / health management voor persoonlijkheidsstoornissen? (Joost Hutsebaut)
16.30	Interactief debat o.l.v. Ariette van Reekum
17.00	Afsluiting en borrel

Wanneer en waar?

Het symposium vindt plaats op 16 maart in Zaalverhuur 7 (Boothstraat 7, Utrecht).
Accreditatie wordt aangevraagd bij de NVVP, FGZPt, V&VN en VSR.
Inloop voor het middagprogramma vanaf 13.00 u.

Lunch

Lunch wordt enkel voorzien voor deelnemers die zich inschrijven voor de hele dag of voor het middagprogramma.

Prijs en inschrijving

Inschrijven kan door een mailtje te sturen aan Nina van Bunningen (NBunningen@trimbos.nl).

Deelname aan alleen het **ochtendprogramma** is gratis voor medewerkers van lidinstellingen. Anderen betalen € 100,--

Deelname aan de **hele dag** (inclusief lunch), kost € 100,-- voor medewerkers van lidinstellingen en € 250,-- voor anderen.

Deelname aan alleen het **middagprogramma** (inclusief lunch) kost € 100,-- voor medewerkers van lidinstellingen en € 150,-- voor anderen.

Bij aanmelding ontvangt u een factuur. Pas na ontvangst van de betaling, bent u definitief ingeschreven. Schrijf tijdig in, want het aantal plaatsen is beperkt!

Programma ochtend

Ad zal het Kenniscentrum verlaten begin 2017. Hij was er vanaf de oprichting van het Kenniscentrum bij en onder zijn directeurschap heeft het Kenniscentrum zich ontwikkeld van een mini-expertisecentrum met vier lidinstellingen tot een ambitieus en standvastig kenniscentrum met inmiddels 17 lidinstellingen. Het afscheid van Ad is dan ook een prima gelegenheid om na te gaan wat de invloed van het Kenniscentrum is geweest de afgelopen jaren. Aan verschillende sprekers hebben we gevraagd om vanuit hun ervaringen op het podium te reflecteren op de bijdrage van het KenniscentrumPS aan het veld.

1. Blijven de psychotherapievormen voor borderline ps equivalent?

Op het eerste symposium dat werd georganiseerd door het KenniscentrumPS (2015), gaf Rien Van een erg gewaardeerd overzicht over de stand van zaken op het gebied van de behandeling van persoonlijkheidsstoornissen. Hij focuste op de empirische evidentie voor generalistische en specialistische modellen en lag daarmee indirect aan de basis van de ontwikkeling van het grootste project vanuit het Kenniscentrum, de Geïntegreerde Richtlijnbehandeling Persoonlijkheidsstoornissen. Anno 2017 zal hij een update verzorgen gericht op de vraag of de equivalentiehypothese tussen de beschikbare psychotherapieën nog steeds stand houdt of aanpassing behoefte in het kader van de ontwikkeling naar stagerings- en profileringsmodellen voor persoonlijkheidsstoornissen.

Spreker: Dr. Rien Van (Opleider Psychiatrie, directeur behandelzaken NPI)

2. Geïntegreerde Richtlijnbehandeling Persoonlijkheidsstoornissen (GRB)

Wellicht is de Geïntegreerde Richtlijnbehandeling Persoonlijkheidsstoornissen de belangrijkste zorginnovatie in het veld van persoonlijkheidsstoornissen de afgelopen jaren. Inmiddels lopen varianten van de GRB in 12 instellingen in Nederland. In deze presentatie gaan we niet opnieuw uitgebreid in op de achtergrond en principes van de GRB, maar focussen we op de praktijk: wat betekent de GRB voor GGz-instellingen? Hoe verandert de zorg onder impuls hiervan? We hebben Ellen Willemsen gevraagd om een getuigenis te brengen vanuit de praktijk.

Spreker: Ellen Willemsen (psychiater PsyQ, specialismeleider persoonlijkheidsproblematiek)

3. Adolescenten en persoonlijkheidspathologie

Het Kenniscentrum Persoonlijkheidsstoornissen stond mee aan de wieg van een van de eerste interuniversitaire samenwerkingen rond persoonlijkheidspathologie op jonge leeftijd bij jongeren die zich in de hulpverlening aanmelden. Samen met de Reinier van Arkel Groep slaagden Universiteit Gent en Universiteit Utrecht erin om een rijke dataset te verzamelen en drie promovenda vanuit een eigen onderzoeksvraag te laten werken op deze data. Deze drie onderzoekers zullen hun bevindingen kort rapporteren en een aantal implicaties verwoorden voor de klinische praktijk.

Sprekers: Dr. Lize Verbeke (Universiteit Gent), Drs. Christel Hessels (GGZ Centraal, voormalig medewerker RvA groep) en Drs. Nagila Koster (RvA groep, Universiteit Utrecht)

Introductie door Prof. Dr. Barbara De Clercq, mede in naam van Prof. Dr. M. Van Aken (Universiteit Utrecht, RvA groep)

4. Semi-gestructureerd Interview voor Persoonlijkheidsfunctioneren DSM-5 (STiP-5.1)

Het podium DSM-5 van het Kenniscentrum Persoonlijkheidsstoornissen ontwikkelde de STiP-5.1, een semi-gestructureerd interview waarmee de ernst van persoonlijkheidspathologie vastgesteld kan worden. De eerste valideringsstudie werd internationaal gepubliceerd. Inmiddels lopen nieuwe studies en werd het instrument in verschillende talen vertaald. De spreker zal een overzicht geven van de ontwikkeling en bruikbaarheid van het instrument.

Spreker: dr. Theo Ingenhoven (psychiater/psychotherapeut Pro Persona) en dr. Han Berghuis (klinisch psycholoog Pro Persona)

5. Triade: de rol van cliënten en naastbetrokkenen

Onder de vlag van het Kenniscentrum werd ook de Triade opgericht, een vaste groep van professionals, cliënten en naastbetrokkenen. De Triade heeft de afgelopen jaren een substantiële bijdrage geleverd aan verschillende projecten van het KenniscentrumPS. Hun getuigenissen over de zorg vormden ook de input voor een filmpje. We vroegen Erwin van Meekeren, voorzitter van de Triade, om zijn visie te geven over de rol van de Triade in het veld, nu en in de toekomst, en om ons in te leiden in het filmpje met hun getuigenissen.

Spreker: Erwin van Meekeren (psychiater/psychotherapeut Scelta)

6. EPA en Persoonlijkheidsstoornissen

Het bloed kruipt... Ads bekommernis om de meest ernstige klanten vond ook haar weg in het podium EPA Persoonlijkheidsstoornissen. Dat podium schreef een best practice. We vroegen Saskia Knapen om terug te kijken op de veranderingen die onder invloed van deze best practice zijn ontstaan in de praktijk.

Spreker: Saskia Knapen (psychiater, oprichter FACT PS, MBT therapeut, trainer en supervisor, inhoudelijk leidinggevende Altrecht PS)

7. Het Kenniscentrum Persoonlijkheidsstoornissen: verleden, heden en toekomst

Tenslotte is het woord aan Ad zelf. We vroegen hem om terug te kijken op zeven jaar KenniscentrumPS: wat is er veranderd in ons veld? Internationaal en in Nederland? Welke rol heeft het Kenniscentrum gespeeld en welke rol is er weggelegd voor het Kenniscentrum de komende jaren?

Spreker: Ad Kaasenbrood

Programma middag

1. Persoonlijkheid en persoonlijkheidsproblemen doorheen de levensloop

Persoonlijkheidspathologie op jonge leeftijd bleef lange tijd een onontgonnen terrein. Dit gegeven kan hoofdzakelijk begrepen worden vanuit het dominante DSM-model dat traditioneel gezien geen aandacht had voor ontwikkelingsvoorlopers van persoonlijkheidspathologie. Een overtuigende stroom aan recente onderzoeksbevindingen omtrent de stabiliteit van persoonlijkheid op jonge leeftijd, alsook de significantie van vroege individuele verschillen voor later functioneren, heeft de visie op persoonlijkheidspathologie fundamenteel veranderd, waarbij men sinds de toevoeging van een dimensioneel model van persoonlijkheidspathologie in DSM-5 ruimte laat om vroege manifestaties van pathologische trekken te gaan beschrijven. De verschillende bronnen van evidentie die dit ontwikkelingsperspectief op persoonlijkheidsstoornissen mee hebben vormgegeven worden uiteengezet vanuit de meest recente internationale onderzoeksgegevens. Daarnaast zal worden toegelicht hoe we ontwikkelingstendensen van persoonlijkheidspathologie kunnen begrijpen vanuit de idee van natuurlijke stabiliteit en veranderlijkheid enerzijds en veranderbaarheid anderzijds.

Spreker: Prof. Dr. B. De Clercq (Universiteit Gent)

2. Clinical staging & Vroege interventie voor (borderline) persoonlijkheidsstoornissen

Borderline persoonlijkheidsstoornissen kunnen vroegtijdig worden herkend. Toch gebeurt dat vaak niet en worden jongeren zelden behandeld voor borderline problematiek. Daarmee gaan heel wat kansen verloren om een complexe aandoening te behandelen met bewezen effectieve programma's op een moment dat het ontwikkelingstraject mogelijk nog sneller en gemakkelijker te veranderen is. In deze presentatie wordt het model van vroege herkenning en behandeling vertaald naar de diagnostiek en behandeling van borderline problematiek.

Spreker: Christel Hessels (klinisch psycholoog vroege interventie BPS HYPE en P-opleider GGz Centraal)

3. Getuigenis van een cliënt

Vaak wordt iets maar echt inzichtelijk door een getuigenis 'van binnenuit'. Daarom hebben we een cliënt gevraagd om te getuigen over het leven met een persoonlijkheidsstoornis en de impact daarvan in verschillende fasen van het leven.

4. Leeftijdsneutrale en –specifieke diagnostiek van persoonlijkheidspathologie

De diagnostische criteria voor persoonlijkheidsstoornissen verwijzen vaak expliciet naar taken en rollen uit de 'midden-volwassenheid'. Kunnen deze criteria wel dienen om persoonlijkheidspathologie op jongere of oudere leeftijd vast te stellen? Doen we niet aan over- of onderdiagnostiek? Of is er toch een kern, die stabiel blijft? In deze presentatie gaat Bas van Alphen in op het vraagstuk van leeftijdsneutraliteit en –specificiteit van de diagnostiek van persoonlijkheidspathologie

Spreker: Prof. Dr. S.J. van Alphen (Mondriaan / Vrije Universiteit Brussel)

5. De behandeling van persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen

De behandeling van persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen
Behandeling van persoonlijkheidsstoornissen bij ouderen is wereldwijd nog een vrijwel onontgonnen terrein. Wellicht heeft dat deels te maken met de overtuiging dat er op

hogere leeftijd nog maar weinig te veranderen valt. Arjan Videler promoveerde in 2016 op dit thema en doet verslag van zijn bevindingen.

Spreker: Dr. Arjan Videler (Psychotherapeut, gz-psycholoog, Manager behandelzaken PersonaCura GGz Breburg)

6. Naar een model van Disease / Health management voor persoonlijkheidsstoornissen?

De beeldvorming rond de behandelbaarheid van persoonlijkheidsstoornissen is de laatste twee decennia ingrijpend veranderd dankzij de ontwikkeling van bewezen effectieve behandelingen. Longitudinale studies laten zien dat het natuurlijke verloop ook gunstiger is dan lang werd gedacht. Toch mag de slinger ook weer niet te veel de andere kant opgaan: in heel wat gevallen blijven mensen kwetsbaar en zal die kwetsbaarheid actief gemanaged moeten worden doorheen de levensloop. Niet alleen kent een belangrijk deel van de cliënten vroeg of laat een periode van remissie, maar vooral slaagt een belangrijke groep er niet goed in om zich sociaal en maatschappelijk helemaal te integreren. Dat zou kunnen pleiten voor een herziening van onze behandelmodellen: niet meer gericht op 'one big shot of therapy', maar op het duurzaam ondersteunen van cliënten en naastbetrokkenen bij het managen van hun kwetsbaarheid op diverse levensgebieden. In deze presentatie werpen we een balletje op om de discussie te starten.

Spreker: Joost Hutsebaut (KenniscentrumPS, de Viersprong)

7. Interactief debat